

הרב מנשה הקטן

אבדק"ק אונגוואר ור"מ דישיבת "בית שערים"
ברוקלין, נ.י.

הזמנת פירות משדות גוים בשביעית

ככולן, שהוא מדרבנן, ולא אאריך בבירור השיטות, אך בפסק ההלכה בטושו"ע.

הטור חו"מ סי' ס"ז כתב השמטת כספים נוהגת האידנא, וכתב הב"י שכן דעת הרמב"ם פ"ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג' שאף על פי שאין יובל נוהג שמיטת כספים נוהגת מדבריהם, וכן דעת הר"ן בהשולח, וכתב שיש אומרים שאינה נוהגת אלא בזמן שהיה ב"ד קבוע בארץ ישראל שהיו מקדשין היובל, אבל בזמן הזה שבטל היובל לגמרי אפילו מדבריהם נמצא השמיטה אינה נוהגת כלל, ודחה הוא ז"ל דבריהם. וכתב הרשב"א שזה היה דעת הראב"ד, ודחה הוא ז"ל דבריו, וכתב שגם הראב"ד חזר בו בפ"ק דעבודה זרה, וגם בעל העיטור כתב ראיות המקילים ודחה דבריהם, ובעל התרומות בשער מ"ה כתב בתשו' הרז"ה שהאריך להעמיד המנהג דאין שמיטת כספים נוהגת בחוצה לארץ בזמן הזה, ושהרמב"ן סובר שנוהגת, והביא ראיות על כך, ובסוף דבריו כתב שהראב"ד חזר בו בפרק קמא דעבודה זרה והודה שנוהגת עכשיו, וכן דעת רש"י בפרק קמא דעבודה זרה ואין בדבר בית מיוחד וספק עכ"ל הב"י. ומבואר דפשיטא ליה להב"י דשמיטה בזה"ז מדרבנן ולא הזכיר כלל דעה הסוברת שהוא מה"ת.

ובשו"ע חו"מ שם סעי' א' כתב המחבר אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג, ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום, הגה, כן הוא הסכמת הפוסקים, אבל י"א דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה, ונראה שעליהם סמכו במדינות אלו שאין נוהגים דין שמיטה כלל בזמן הזה, ע"כ.

וז"ל הסמ"ע שם סק"ב ומדברי סופרים שתהא וכו' וטעמם כדי שלא תשתכח תורת

יום ב' לסדר ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם, ט"ו מנ"א התשס"ז.

אל מעלת כבוד הרה"ג שמו מפארים וכו', מוה"ר וכו' שליט"א, ר"מ בכני ברק ת"ו.

אחדשת"ה, גיסו ה"ה ידידי ותלמידי הרה"ח ירא"מ כש"ת מוה"ר ר' אפרים העטלמאן שליט"א עשה שליחותו ומסר לנו את קונטרסו שערך בטוב טעם טעמו ונימוקו עמו בענין שביתת הארץ ובפרט בענין אמירה לעכו"ם בעבודת הקרקע, ומצורף לזה הביא קו"ק מגדולי הדור מבני ברק ידידי פוסקי הדור שיחיו, ומה לי לחוות דעתי דעת נוטה. אך למעכ"ת היות ששלח לנו קונטרסו ובקשני לחוות דעתי על כן ארשום את הנלפענ"ד בזה.

והיות כי העיקר מה שהעלה בקונטרסו הוא דאמירה לעכו"ם בשביעית אסור ואפילו לרמז אסור, וכתב וחתם הלכה פסוקה, והגיע להנחה דאין אפשרות להזמין יובל בא"י לשנת השמיטה מגוי, אלא אך ורק מיבול חו"ל. ומעכ"ת עיקר יסודו להחמיר משום דעת החכמת שלמה להרש"ל על הש"ס (ב"מ דף צ' ע"א) דאמירה לעכו"ם בשביעית חמור מבשבת ואסור מה"ת לפי שהשביעית תלה הש"י קדושה בארץ דכתיב שבת שבתון יהיה לארץ ולכן אפילו נאמר דבשבת אמירה לעכו"ם מותר מ"מ בשביעית אפילו רמז אסור לעכו"ם, ועל קוטב זה סובבים דבריו וראיותיו שהביא בקו" הני"ל, וכמעט לא מצא מי שחולק על זה. ברם לאחר בקשת סליחה אנכי לא כן עמדי, ודרכי ההיתר רבים כאשר אבאר.

שמיטה בזה"ז מדרבנן

ראשון לציון, הנה מצות השמיטה בזה"ז הסכמת הפוסקים, ראשונים ואחרונים, רובן

אסורה מה"ת, והוא מכלל עשה דושבתה הארץ, והמניח לעכו"ם לעבוד בשדהו אפילו בלי אמירה הרי הוא בעצמו עובר על העשה. וכן דעת המנחת חינוך (מצוה קי"ב ומצוה שכ"ז ובמצוה שכ"ט אות י') דגור הכתוב דהארץ תשבות, וכ"פ בערוך השלחן העתיד פי"ט הי"ט.

אמנם יש חולקים על זה וס"ל שאין עיקר מצות השביתה על השדה אלא עיקר המצוה על האדם שלא יעבוד בשדהו, וממילא אין באמירה לעכו"ם בשביעית רק שבות כבשאר מצוות, וכן דעת התוס' ב"מ הנ"ל לפי הגירסא שלפנינו, ובמהר"ם שם ביאר הגירסא, וכן הוא בפסקי תוס', ולפי"ז אמירה לעכו"ם בשביעית הוא שבות כמו בשבת, וע"ע חזון איש בשביעית סי' י"ז ס"ק כ"ה. (ובשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שכ"ט וש"ל הביא שהשטמ"ק חולק על הרש"ל ולא ידעתי למה כוונתו).

אמירה לעכו"ם בזה"ז בשדה ישראל

איברא כל זה בשביעית דאורייתא, אבל בזה"ז דשביעית דרבנן פשוט דאין איסור אמירה לעכו"ם אלא מדרבנן. ומה שציינ בקונטרסיו לשו"ת שבט הלוי חלק י' סימן ר' שלפי הרש"ל יתכן שאמירה לגוי בשביעית אסור מה"ת, בע"כ שכוונתו בזמן ששביעית מה"ת ולא בזמנינו.

והנה בכל איסורי דרבנן לבר משבת ויו"ט לית בהו איסור אמירה לעכו"ם כמ"ש הפרי חדש או"ח סי' תס"ח, וכ"כ הרדב"ז פ"א מהל' כלאים ה"ג, וכן האריכו הנחפה בכסף יו"ד סי' ד' (מד"ה איך שיהיה, ואילך), ובשו"ת פרי הארץ ח"ג יו"ד סי' ד' בתשובתו בנדון זה דלא מצינו בשום מקום איסור אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן חוץ משבת. וכ"כ בספר שער המים סוף סי' ו' (ד"ה ומרן). וכן פסק להלכה החיד"א במחזיק ברכה או"ח סי' רמ"ד (אות ה'), והפרי מגדים באו"ח סי' ש"ז משבצות ד' ואין ללמוד משבת דחמיר. וע"ע בגליון מהרש"א יו"ד סי' רצ"ז, ובשדי חמד מער' א' כלל קע"ג, ולפי"ז היה מותר אמירה לעכו"ם בשביעית בזה"ז.

שביעית מישראל, אבל חרישה וזריעה לא אסרו בשביעית וביובל כדי שלא תשתכח, שלא היו רוב הציבור יכולין לעמוד בו ליאסר בעבודת קרקע שתי שנים שביעית ויובל, כן כתבו התוס' פ' השולח דף ל"ו ע"ב, דדוקא בזמן שהיה שמיטה ויובל נוהג מן התורה היתה מקויימת בהן הברכה לגדל בשנה שישית לשלש שנים ע"ש, ולענ"ד היה נראה טעם אחר דכיון דקדושתן תלויה בארץ ולא שייכא בחו"ל, וכיון דלא שייכא לעשות בהו דבר בחו"ל גם בא"י לא תיקנהו, משא"כ שמיטת כספים שהיא חובת הגוף, עכ"ל.

אמירה לעכו"ם בשביעית

והנה זה ודאי דבשביעית דאורייתא יש איסור אמירה לעכו"ם מדרבנן כבשאר איסורי תורה, וכדאיבעיא להו בב"מ דף צ' ע"א מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה, מי אמרינן כי אמרינן אמירה לנכרי שבות הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה, אבל חסימה דאיסור לאו לא, והוא בעיא דלא איפשיטא ונקטינן לחומרא (שו"ע חו"מ סי' של"ח ס"ו) דגם בשאר לאוין דאורייתא אסור אמירה לנכרי מדרבנן.

ובתוס' שם ד"ה אבל הכא דאיסור לאו שרי וז"ל, אע"ג דבמס' מוק"מ אמרינן דבשביעית וחולו של מועד אסור אמירה לנכרי התם משום דשבת ויו"ט חדא מילתא היא וגזרו אטו שבת ע"כ, כלומר דאף לפי הס"ד דגמ' דבאיסור לאו אין איסור אמירה לנכרי, מ"מ בשביעית היה יודע שיש איסור אמירה, דשביעית דומה לשבת וחדא מילתא היא.

והמהרש"ל בחכ"ש הגיה בתוס' תיבת דבשביעית, וזה לשונו, כך מצאתי בפסקי תוס' במסכת הזאת וכן בס"א ועל כל זאת אני אומר שטעות נפלה בספרים כי בכל מסכת מועד קטן לא נזכר אמירה לנכרי בשביעית דאסור או דשרי, כי בודאי אסור אמירה לכותי בשביעית אפילו אם תאמר שמותר בשבת, לפי שהשביעית תלה הש"י קדושה בארץ דכתיב שבת שבתון יהיה לארץ עכ"ל. ולפי זה איסור אמירה לעכו"ם בשביעית אינו שבות דרבנן, ואינו ענין לאמירה לעכו"ם דעלמא, אלא

ולפ"ז נחתנין עוד דרגא, שאפילו לסברת מהרש"ל והמנ"ח דאמירה לעכו"ם בשביעית אסור מה"ת מפני שהמצוה היא שתשבות הארץ וא"כ ליכא נפק"מ בין ישראל העובד בשדהו לבין גוי העובד בשליחות ישראל שבשניהם עובר מה"ת, התינוח בעת ששביעית מה"ת, אבל בזה"ז דשביעית מדרבנן ממילא כל האיסור הוא רק על הגברא ולא על הקרקע שתשבות, וישראל המצוה לגוי לעבור את האיסור דרבנן אינו חמור כהעובד בעצמו איסור דרבנן, וא"כ הוי תרי דרבנן. ולפי זה יש להתיר שבות דשבות במקום צורך גדול, ואפילו בשבת החמורה נקטינן הכי בשו"ע סי' ש"ז סעיף ה' ויש מתירים אפילו באיסורי דאורייתא עיי"ש ברמ"א. ועוד סברא יש לומר דהכא קיל האמירה לעכו"ם, כיון דהאיסור מדרבנן של שביעית בזה"ז הוא רק משום זכר למקדש, ואינו כשאר איסורי דרבנן שגזרו משום דדומה לדאורייתא או משום שמא יבוא לעבור אדאורייתא, וא"כ קיל טפי.

שביתת שדה לעכו"ם

והנה כל מה שכתבנו עד כאן, הוא באומר לעכו"ם שיחרוש ויזרע בתוך שדהו של ישראל, דלפי הרש"ל אי שביעית דאורייתא שוה ישראל העובד בשדהו לגוי העובד בשדהו של ישראל. אבל הא וודאי דמורה הרש"ל דגוי העובד בשדהו של דאין ישראל מצווה עליו להפרישו, וכש"כ שאין עובר על שביתת שדהו.

ואע"פ שאין צריך לפנים מ"מ אציין שכ"כ מפורש בשו"ת נחפה בכסף שם (בד"ה אכן נלע"ד) שדברי הרש"ל אמורים רק בשדה ישראל ולא בשדה הגוי, וכן מפורש בספר שער המים (ד"ה ומכל מקום ובד"ה חזר הדין) דקרקע הגוי אינו מצווה בשבייתה, אע"ג שגם הוא סובר (בד"ה אמנם) כהרש"ל. ולהדיא תנן חוכרין נירין מהעכ"ם בשביעית אבל לא מישראל, ופי' הראשונים שגורם לעכו"ם שיעבוד בשביעית עבור ישראל מה שאסור לגרום לישראל אחר (ולהלן עוד נדבר ממשנה זו).

וראיתי למעכ"ת שכתב להוכיח דמהרש"ל איירי אפילו בקרקע הגוי, שהרי אם בשדה הגוי

ומתחלה רצה בפרי הארץ לצדד דכיון דשביעית בזה"ז דרבנן ממילא ליכא משום אמירה לעכו"ם ומותר לישראל לומר לעכו"ם לחרוש בתוך שדהו של ישראל, וכן סבר מתחילה הנחפה בכסף (ד"ה ועוד), אך לבסוף הדר ביה (בד"ה אכן אחר העיון) דשאני שביעית שאדם מצווה על שביתת שדהו כדעת מהרש"ל וא"כ גם מה"ת אסור לומר או להניח לעכו"ם לעבוד בשדהו, והשתא דתקון רבנן שיהא שביעית נהגת כעין דאורייתא תקון, ועל כן גם בזה"ז אסור ע"י גוי כעין דאורייתא, וכ"כ בשער המים שם (ד"ה אמנם), וגם הפרי הארץ הנ"ל בסיום תשובתו משמע שלא התיר לומר לעכו"ם לחרוש ולזרוע בתוך שדה ישראל עצמו, והכי נקטינן.

ואפילו לגירסא דידן בתוס' דשביעית דומה לשבת, ולפ"ז נפיק חומרא מיניה דלכאורה יש אמירה לעכו"ם בשביעית אפילו במילי דרבנן כמו בשבת, אפילו כשנאמר כן עדיין יש לחלק שזה רק בשביעית דאורייתא, דומיא דשבת דהוי דאורייתא ויש בו אמירה לעכו"ם באיסורי דרבנן, ה"ה בשביעית, ואיה"נ בשביעית דאורייתא אפשר שהיה אמירה לעכו"ם שבות אפילו במילי דרבנן, אבל לא בזה"ז דעיקר שביעית מדרבנן.

שביתת השדה בזה"ז בשדה ישראל

והנה כק"ז הבית שערים (שו"ת יו"ד סי' ת"ה ד"ה אבל לפ"ז) העלה דכל איסור ומצוה שגזרו ותקנו רבנן הוא רק אקרקפתא דגברא כיון דכל כח שלהם הוא רק מלא תסור או מועשית על פי הדבר או מושמרתם את משמרת, אבל אין כח ביד חכמים לעשות איסור חפצא, לעשות מחפץ היתר איסור, א"כ האידנא בשביעית אין להם כח לעשות חובת קרקע שתהא מחויבת בשביעית, רק על הגברא גזרו שמחויב לנהוג בשביעית, וא"כ במה שמפקיע הקרקע אין בו איסור ע"ש, (וע"ע בזה בבית שערים או"ח סי' קי"ב ד"ה ואמנם, וסי' רמ"ו ורמ"ז שחיוק יסוד זה. וכן משמע בפסחים ריש דף מ"ח ע"א עיי"ש). ולדבריו נמצא דכל איסור שביעית בזה"ז הוא איסור גברא.

דאמירה לעכו"ם בשביעית אסורה מדאורייתא, מ"מ בזה"ז דשביעית דרבנן נמצא דהוי אמירה לעכו"ם בשבות דרבנן, ולא נאסר אמירה לעכו"ם באיסורי דרבנן רק בשבת, אבל בשאר איסורים אין איסור אמירה רק באיסורי תורה. וכבר הבאתי לעיל שכן כתב גם הנחפה בכסף. ולפי"ז פשוט שמותר להזמין פירות מנכרים.

וביותר, ידוע שיטות הרבה פוסקים שמותר לישראל לעבוד בשדה העכו"ם בזה"ז דשביעית מדברי סופרים, עי' רש"י ותוס' סנהדרין כ"ו ע"א וגיטין ס"ב ע"א, ועי' בספר התרומה (הל' ארץ ישראל) שכתב נוכל לומר דשביעית מותר לחרוש ולזרוע בקרקע העכו"ם אפילו מדרבנן, וההיא דתנן פרק הניזקין אין עורדין עם העכו"ם בשביעית יסבור קדשה לעתיד לבא ע"כ, ועיין שו"ת מבי"ט ח"ב סי' ס"ד וח"ג סי' מ"ו. ובשו"ת מהריט"ץ (ישנות) סי' מ"ז כתב דהא דאין עורדין עם העכו"ם הוא משום מראית העין. ולפי שיטות אלו דבזה"ז אפילו לישראל עצמו אסור רק מדרבנן לעבוד בשדה הגוי, כ"ש דהוי ככל איסורי דרבנן דלא שייך בהו איסור אמירה לעכו"ם. ולפי שיטתם כש"כ שמותר לעכו"ם לעבוד בשדה העכו"ם עפ"י בקשת הישראל.

חרוש בה טבאות

והנה תנן במשנה שביעית פרק ד' משנה ג' חוכרין גירין מן העובדי כוכבים בשביעית אבל לא מישראל ומחזיקין ידי עובדי כוכבים בשביעית אבל לא ידי ישראל ושואלין בשלומן מפני דרכי שלום. ופי' הר"ש והרא"ש, חוכרין גירין מקבל עליו כך וכך כורין לשנה שדה חרושה בשביעית לזרעה למוצאי שביעית אע"פ שגורם לנכרי לחרוש בשביעית, שבשביל עצמו חרשה הנכרי כדי שיוסיפו לו בדמי חכירותיה. ובהא דמחזיקין נחלקו בירושלמי שם, רבי חייא רבי אימי חד אמר חרוש בה טבות ואנא נסיב לה מינך בתר שמיטתא וחרנה אמר אישר. ומשמע דמ"ד איישר פליג בדינא ולדידיה אסור לומר חרוש בה טבות ואנא נסיבנא מינך. והר"ש ועוד מפרשים כתבו שם שהבבלי בגיטין סוף פרק הניזקין (ס"ב ע"א) נקט כמ"ד איישר כי הא דרב יהודה אמר להו

אין איסור מצד קדושת הארץ, יותר מסתבר היה להסביר התוס' שאסורה אמירה לגוי בזה כמו בשבת מאשר לומר שזוהי ט"ס, אלא מוכח ממהרש"ל שאין שום אפשרות שהאמירה מותרת עכ"ד. ואני שמעתי ולא אבין, דהמהרש"ל כתב ועל כל זאת אני אומר שטעות נפלה בספרים כי בכל מסכת מועד קטן לא נזכר אמירה לנכרי בשביעית "דאסור או דשרי", הרי דמה שדחק המהרש"ל להגיה אינו מפני שהניח שאין אפשרות שהאמירה מותרת, שאף אם תהיה מותרת לגמרי לא אתי שפיר דמ"מ אינו מבואר במועד קטן "דאסור או דשרי", ואשר על כן הוצרך להגיה, ורק מדנפשיה כתב דודאי אסור ע"י עכו"ם מה"ת, וז"ב.

שבייתת שדה עכו"ם בזה"ז

ועוד יש להוסיף דבגמרא גיטין דף מ"ז ע"א נחלקו אי יש קנין לעכו"ם להפקיע את קרקע ארץ ישראל מקדושתה, והרמב"ם בהל' תרומות פ"א ה"י פסק דעכו"ם שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה מן המצוות אלא הרי היא בקדושתה, אמנם ידועים דברי הכסף משנה שם ובפ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"ט ובשו"ת אבקת רוכל סי' כ"ד דמ"מ כל זמן שהיא ביד העכו"ם היא נפקעת מקדושתה. וא"כ בזה"ז כל זמן שהיא ביד הגוי אין מוטל עלינו חיוב לשמור שדה גוי שלא תיעבד בשביעית.

וכ"ש דהרבה פוסקים ס"ל דכיון דשביעית בזמן הזה דרבנן, נקטינן כמ"ד יש קנין לגוי להפקיע את הארץ מקדושתה, עי' רדב"ז הלכות שמיטה ויובל פ"ד הכ"ט, ובביאור הגר"א סי' של"א ס"ק ר' וס"ק כ"ח, ומנחת חינוך מצוה שכ"ט אות י"א, א"כ קרקע הגוי בזה"ז אינו חייב בשבייתת הארץ כלל.

אמירה לעכו"ם בשדה העכו"ם

וכ"כ בשו"ת פרי הארץ שם, שנשאל באשה שנתנה מעות לגוי אחד עובד אדמה בשנת השמיטה לזרוע לה בעד הסך הנזכר תבואה בקרקע הגוי לה לשמה וכל אשר יעלה התבואה בין רב למעט הכל יהא לשמה ואין לגוי שום חלק בתבואה וכו', והסכים לדעת מהרש"ל

דלפי התוס' הירושלמי מיירי בשביעית דאורייתא ואינו ענין כלל לזה"ז.

אמירה לגוי במלאכת הגוי

האמנם משאר ראשונים משמע דהירושלמי מיירי אף בזה"ז, שכבר הבאתי דהר"ש ועוד מפרשים כתבו שם שהבבלי בגיטין נקט כמ"ד איישר כי הא דרב יהודה אמר להו אחזוקו, רב ששת אמר להו אשרתא, והנה רב יהודה ורב ששת היו בזמן דשביעית דרבנן, ולפי"ז משמע דאף בזה"ז אסור לומר חרוש בה טבות.

איברא דהירושלמי לעצמו צ"ב, דגם לפי הר"ש והרא"ש הא ודאי דמ"ד דאוסר לומר חרוש בה טבות לא פליג על המשנה דחוכרין נירין מן העכו"ם, אע"פ שע"ז חורשה הנכרי בשביעית כמ"ש הר"ש, וא"כ צריך ביאור למה אסור לומר לו חרוש בה טבות וכו'.

ועוד יש לעיין בגוף הדין שיחא אסור לומר חרוש בה טבות משום אמירה לעכו"ם. דהנה הנמוק"י ב"מ שם (נ"ג. מדפי הרי"ף) כתב ישראל האומר לעובד כוכבים חסום פי פרתו ודוש בה דישה שלך או חסום פרתך ודוש בה דישה שלי אסור משום אמירה לעובד כוכבים שהרי עושה מלאכת איסור בדבר של ישראל, ולא דמי להא דתניא במכילתא דבמלאכת העובד כוכבים ליכא משום אמירה לעובד כוכבים דשאני התם שאינו עושה בשל ישראל עכ"ל, ולפי"ז מותר לומר לעכו"ם חסום פי פרתך ודוש בה דישה שלך, וכ"כ הרמב"ן ושאר ראשונים בהדיא, ויש שהקילו יותר מזה, אך אמירה לגוי שיעשה במלאכת הגוי לכו"ע מותר.

אך תוס' הנ"ל מחדש דאסור לומר לנכרי הילך בשר ובשל לצרכך, ומכח קושית תוס' מחורש בה טבאות מוכח חידוש גדול דלא רק שאסור ליתן לנכרי בשר בשבת שיבשל עבור הנכרי, אלא שאסור גם לומר לנכרי בשל בשר שלך לצרכך, דהרי שם השדה של גוי ועכ"ז הקשו תוס' מחורש בה טבות, אע"כ דלתוס' אמירה לגוי במלאכת הגוי ג"כ אסור. וכן הבין בכוונת התוס' הש"ך ביו"ד סי' רצ"ז ס"ק ד' בתחלת דבריו, והתו"ט במלבושי יו"ט על

אחזוקו, רב ששת אמר להו אשרתא ע"כ. ולפי"ז היה אסור לומר לגוי חרוש בה טבות ואנא נסיב לה מינך בתר שמיטתא, וכמו"כ היה אסור לעשות הסכם עם הגוי שיזרע בשביעית.

ובב"מ דף צ' ע"א איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתו ודוש בה וכו', וכתבו התוס' דבתבואת נכרי פשיטא דשרי כיון שאין ישראל נשכר בחסימה אלא אדרבה מפסיד כמו שפשיטא שמותר לומר לנכרי אכול נבלה ומהאי טעמא נמי מותר לומר לנכרי בשבת הילך בשר ובשל לצרכך כשאין מוטל עליו לזונן דאין מרויח באותה אמירה כלום, ומיהו אמר ר"י דלא דמי לאומר לנכרי אכול נבלה דלא שייך התם אמירה לנכרי שהישראל עצמו יכול ליתן נבלה בפיו אבל הכא אותו דבר שאומר לנכרי לעשות הוא אינו יכול לעשות כמו לבשל או לחסום, ומירושלמי דהנזקין גבי מחזיקין ידי נכרים בשביעית דקאמר א"ל חרוש בה טבאות ואנא נסיבנא לה מינך בתר שביעית אומר ר"י דאין ראייה דהתם לפי שהתחיל כבר לחרוש מפני דרכי שלום.

ומקושת התוס' בסו"ד מוכח שהבינו שחרוש בה טבות הוא מדין אמירה לעכו"ם והיה קשה לתוס' למה מתיר המ"ד הזה וע"ז תירצו דאינו מצוה לו בפירוש והוא רק מדין שאילת שלום. אבל עכ"פ משמע מתוס' דאסור לומר לנכרי לעבוד עבורו בשביעית, ולתוס' אפילו למ"ד דמותר לומר חרוש בה טבות אינה אלא ענין שאילת שלום ולא לומר כך באמת.

איברא דעל כרחך אוקמי תוס' הך ירושלמי בזמן ששביעית מדאורייתא או למ"ד דשביעית בזה"ז דאורייתא, וכמ"ד אין קנין לנכרי בארץ להפקיע בשביעית כמ"ש התוס' גיטין ס"ב ע"א ד"ה אין עודרין, וממילא אמירה לעכו"ם בשדה הגוי הוא כבכל אמירה לעכו"ם באיסורי דאורייתא שנסתפקו בגמ', ולפי"ז הקשו אך הותר אמירה לנכרי, וע"כ הוצרכו התוס' ליישב שלא תקשה משם דהתם משום דרכי שלום. וא"כ לפי מה דקיי"ל דשביעית בזה"ז דרבנן, הדריגין למה שכתבנו דאין בזה איסור של אמירה לעכו"ם ואין ראייה לדין מתוס' דאסור לומר חרוש בה טבות, ואדרבה עוד הרווחנו

מחרוש בה טבאות, הרי שם עושה הגוי בשדה הגוי. וצ"ל דמש"כ אפשר להשוות דבריהם קאי אשאר הראשונים שהביא שם ולא על שיטת התוס'.

(ודוחק לומר בדעת הש"ך דחרוש בה טבאות כיון שאומר ואנא נסיבנא ממך בחר שמיטה הוי כאומר לגוי לעשות לצורך ישראל ולכן אסור, כלומר דאע"ג דגוי במלאכת הגוי מותר מ"מ עתה הק' תוס' דיהא אסור משום שעושה לצורך ישראל, ויהא התוס' חולק על מהר"י קורקוס המובא להלן שמתיר באופן זה. וזה דוחק כי בשער המלך בפ"ג מהל' שכירות ה"ג שלל זאת וז"ל וליכא למימר דהתם שאני דאמר לו ואנא נסיבנא לה מינך בחר שביעית והר"ל כעושה מלאכה לצורך ישראל, דהא ליתא, דא"כ מאי אין ראייה שכתבו, והלא אפילו למאן דס"ל דהילך בשר ובשל לצורכך מותר מ"מ מודה מיהא דכל שעושה לצורך ישראל אסור לכ"ע, וא"כ בפשיטות הו"ל להקשות דהיכי שרינן, אלא משמע ודאי דהא לא חשיב לצורך ישראל, שהרי אינו סומך עליו, ואינו אלא פטומי מילי בעלמא ע"כ).

אמירה לעבו"ם במלאכת העבו"ם לצורך ישראל

והנה הרמב"ם פ"א מהל' כלאים ה"ג כתב אסור לזרוע כלאים לנכרי ומותר לומר לנכרי לזרוע לו כלאי זרעים, והראב"ד שם תמה על זה שהתיר לומר לנכרי לזרוע לו כלאים, וכתב הכסף משנה והר"י קורקוס ז"ל תירץ דה"ק ואסור לזרוע כלאים לנכרי פירוש אפילו בשדה של נכרי דהא בארץ קיימינן ואין קנין לנכרי ודכוותה מותר לומר לנכרי שיזרע כלאים בשדהו של נכרי כיון שהזרוע נכרי וקרקע של נכרי לא אסור ואף אם הוא בשליחות ישראל ולצרכו מותר. וכ"כ הרדב"ז שם בביאורו. ומבואר דלא נאסר אמירה לגוי במלאכת הגוי אפילו כשהישראל מצווהו לצורכו ולטובתו. והפרי הארץ הני"ל הביא כל זה לענין שביעית, וסיים ממילא קם דינא דשביעית בזה"ז רבנן לא שייך ביה דין איסור אמירה לגוי ומפאת זה ליתא בתבואה הני"ל סרך איסור ומכל שכן בקרקע הגוי דשריא.

הלבוש באו"ח סי' ש"ז סעיף כ"א, וכ"כ הבית אפרים בקו"א לשו"ת הב"ח החדשות סי' ב' ועיי"ש. (והבית אפרים נתקשה שם בדברי הב"ח שכ' בדעת התוס' להתיר אמירה לגוי בחפץ הגוי, ובאמת כ"כ גם הב"ח ביו"ד סוף סי' רצ"ו, והנראה דהב"ח כוונתו לפשיטת התוס' ולא לדברי הר"י שמסתפק בזה).

ועיין עוד שו"ע או"ח סי' ש"ז סעי' כ"א כתב המחבר אסור לומר לאינו יהודי בשבת הילך בשר זה ובשל אותו לצרכך, הגה אבל מותר לומר לו לעשות מלאכה לעצמו. ביאור הדברים כתבו הפרישה והלבוש והמג"א דלא פליגי המחבר והרמ"א, דהילך בשר זה הישראל נותן הבשר שלו, וזה אסור, אבל עשה מלאכתך מותר שאינו נותן לו שום דבר.

ולפ"ז לבר ממה שכתבנו לעיל שאין ראייה מתוס' בזה"ז, עוד זכינו לדין דמתוס' אינו ראייה כלל לדידן דאסור לומר חרוש בה טבות ואנא נסיבנא מינך, שהרי תוס' ס"ל דאמירה לגוי במלאכת הגוי ג"כ אסור, אבל כאמור הראשונים כולם חולקים על תוס' דכשאין הישראל נותן לו דבר אז מותר אמירה לגוי במלאכת הגוי, וכ"פ בשו"ע. וא"ש למה כל הראשונים לא הביאו מהא דחרוש בה טבאות. ועתה אדרבה תקשי למ"ד איישר למה אינו מתיר לומר חרוש בה טבות, הא הוי אמירה לגוי במלאכת הגוי ואין הישראל נותן לו שום דבר.

וחתני הגרצ"ה שליט"א העירני דהש"ך ביו"ד שם מתחילה כתב דמשמע מדברי התוס' דה"ה בפרתו של עובד כוכבים אסור כיון שהישראל היה אסור לעשות בכה"ג, ושוב הביא הנמוק"י הני"ל דכשאינו עושה בשל ישראל מותר, ואפשר לכוון גם דבריהם כן עכ"ל הש"ך. ומש"כ שיש לכוון כך בדברי התוס', כוונתו ד"ל דתוס' אינו אוסר כשאומר לגוי לעשות צרכי עצמו אא"כ נתן הישראל חפציו לגוי לעשות בהם מלאכה כנ"ל, אבל קח בשר שלך ובשל אותו מותר. ועי' בקונט"א בתשו' הב"ח החדשות לסי' ב' שביאר שנראה שהב"ח ס"ל הכי. אך לכאורה קשה איך אפשר להעמיס כן בשיטת התוס', דא"כ מה הקושיא

הרחקה יתירנ שגנאי שהארץ תיעבד על פי אמירת הישראל, וזה דין מיוחד בשביעית.

ודכוותה לענין שבת עי' בט"ז סי' רמ"ד שאוסר לשפחות לעשות מלאכה לעצמם בבית ישראל בשבת, מפני הרואים שלא יאמרו מלאכה של ישראל היא עושה. וה"נ כן הוא, שגוי העובד בארץ ישראל דומה לשפחות העובדות לעצמן בבית ישראל. האמנם שהאחרונים חלקו על הט"ז, ועי' באבני נזר יו"ד סימן ק"ה שתלה זו בפלוגתא הראשונים הנ"ל אי אסור לומר לגוי עשה מלאכתך, ואנן קי"ל (בסי' ש"ז סעיף כ"א) דמותר לומר לגוי עשה מלאכתך כנ"ל, וכל זה לענין שבת אבל לענינו אע"פ שלכל שאר מילי מקילינן בשביעית יותר משבת כדבעינן למימר לקמן, מ"מ לענין זה שהארץ תשבות אינו מן הראוי לחזק להדיא את העו"כ שאין מקומם כלל באר"י.

והא דחוכרין נירין אע"פ שמקבל ע"ע לשלם יותר כורין עבור החרישה, מ"מ מותר כיון שאינו אומר בהדיא לגוי לעבוד עבורו בשביעית, והוי רק גורם שהגוי יעבוד בשבילו, שעבור שדה חרושה יקבל יותר כורים דמי חכירותו, כמו שכתבו הר"ש והרא"ש, וגם להרמב"ם שמשמע מדבריו שיותר רק כשהגוי כבר חרש א"ש, ולכן אין בזה שום סוך איסור. אבל חרוש בה טבאות אומר לגוי להדיא לעבוד בשבילו עבודה האסורה בשביעית, ולכל הפירושים מכוער הדבר שיהיה לישראל שייכות לזה.

ובמש"כ מתורץ גם קו' השעה"מ על מהר"י קורקוס הנ"ל שיותר לומר לגוי לזרוע כלאים בשדה הגוי אפי' כשעושה כן לצורך הישראל, והקשה מדברי הרמב"ם שיותר לומר רק איישר ולא חרוש בה טבאות כ"ש שאסור לצוות לו להדיא. וצ"ל דזה דין מיוחד בשביעית שגנאי היא לארץ שתיעבד אפי' ע"י גוי, אבל מצד הדין ס"ל למהר"י קורקוס שיותר לומר לגוי לעשות בחפצי עצמו ואפי' לצורך הישראל.

ולפי"ז בנידון דידן במזמין, שמצד אמירה לעכו"ם העלינו שיותר, מפאת דהוי שבות

וזה לשון מהר"י קורקוס בביאורו בהל' כלאים דעד כאן לא מיבעיא לן בבב"מ אלא בחסום פרתי שפרתו של ישראל נחסמה בשליחותו, אבל בדישת הגוי ליכא לספוקי דוודאי מותר אמירה לגוי אפילו במלאכות שבת, א"כ הכא דזורע גוי ושדה של גוי אף אם הוא בשליחות ישראל ולצורכו אין איסור בדבר עכ"ל. משמע מדבריו דאף בשבת החמורה מותר לומר לגוי לעשות מלאכת עצמו אע"פ שהוא לצורך ישראל.

ובשו"ע הרב או"ח סימן ש"ז סעיף ל"ה פסק לא אסרו אמירה לנכרי אלא לעשות בשביל ישראל, אבל מותר לומר לו ישעשה מלאכה לצורך עצמו או לצורך נכרי אחר ואפילו אם מגיע לישראל הנאה מזה, ע"כ. וכ"כ הב"ח בתשו' החדשות סי' ב'. ופשוט שמש"כ הב"ח ביו"ד סוף סי' רצ"ו על דברי מהר"י קורקוס דליתא, דהכוונה דליתא לפירושו בדעת הרמב"ם כמו שמשמע שם בהמשך דברי הב"ח, אך לא בא לחלוק על יסודו של מהר"י קורקוס.

וכיו"ב מצינו בשו"ע סי' ש"ז (סעיף ג') יכול לומר לאינו יהודי קנה לעצמך ואם אצטרך אקנה ממך לאחר השבת, ובמ"ב שם דאפילו מבטיחו מותר. ודומה לזה בסי' תמ"ח (סעיף ד') רשאי ישראל לומר לאינו יהודי בשעה חמישית או קודם עד שאתה לוקח חמץ במנה קח במאתים שמה אצטרך ואקחנו ממך אחר הפסח.

נמצא דכשהנכרי עוסק במלאכתו ככל השנים וחורש וזורע ומוכר תבואתו למי שירצה, מיקרי עושה לצרכי עצמו והישראל נהנה, ואין זה עושה רק לצורך הישראל.

חוכרין נירין מן העכו"ם

והשתא דאתינא להכא דמכל הראשונים שחולקים על תוס' וס"ל דאין איסור לישראל לומר לעכו"ם עשה לצרכך, א"ש למה מותר לומר חרוש בה טבאות, אך לפי"ז צ"ב לאידך גיסא את המ"ד שמתיר רק לומר איישר, ואוסר לומר חרוש בה טבות, ובע"כ צריך לומר דאע"פ שיותר מדינא, מ"מ יש בזה משום

שלדברי הרמב"ם קאמר דמותר בכלאים וכן בשביעית לומר חרוש בה טבאות.

דעת חכמי אר"י

ומזקנים נתבונן, בשו"ת מהריט"ץ (ישנות) סי' מ"ז נשאל אם מותר לישראל לתת לגוי שוורים וחטים לחרוש ולזרוע בשביעית בקרקע הגוי אם יש חשש איסור שביעית כיון שישראל לוקח ממה שתוציא הקרקע הרי נהנה משביעית ואסור או דילמא כיון דלאו קרקע דישראל ולא עבד ישראל עבודה בשביעית מותר. והשיב להיתר וז"ל הכלל העולה מדברינו וכו' דמותר לתת לו פרות וחטים לחרוש ולזרוע כדי שיתן לו מן היוצא השדה כך וכך, לפי שאין לו חלק בקרקע ולא אסרה תורה אלא בקרקע של ישראל, תדע וכו', אם כן הכא הכל יודעים שהשדה היא של גוי ואלו הפרות לוקחם מהישראל בשכירות לתת לו כך כורין חטים לשנה והכל יודעים שהוא הגוי עושה לדעת עצמו ובקרקע שלו הילכך מותר כיון שאין הישראל מטפל בעבודת הקרקע ואין הקרקע שלו ע"ש. הרי שהתיר לישראל להשכיר שוורים לגוי לחרוש בהן ואפילו לתת לו בחנם, ואפילו חטים לזרוע, על מנת שהגוי יתן לישראל חלק היוצא מן השדה, ואין לך אמירה לעכ"ם גדולה מזו שהוא נתן לו חטים לזרוע ומתנה עמו שיקבל הוא חלק ממה שיוציא השדה.

האמנם בתשו' מהריט"ץ החדשות סי' קכ"ט באו הדברים סתומים, דאע"פ שהמהריט"ץ התיר להשכיר ולהשאיל שורו בשביעית, מ"מ כתב דלתת להם חטים לזרוע כמנהגם בכל שנה ודאי אסור אע"ג דאין השדה של ישראל אלא של הגוי והגוי עושה מכל מקום אסור, וגם בסוף התשובה העתיק תשו' החכם כמה"ר סולימאן דזה דוקא שכירות דעלמא הוא דמותר, אבל להשכיר לו שורו כמנהגו כשאר השנים למחצה לשליש ולרביע ממה שמוציא השדה זה ודאי הוא אסור שהרי הוא כמו שותף לגוי וכל מעשה הגוי כאילו הוא עושה בשליחותו. אך לפי"ז יהיה סתירה בדברי המהריט"ץ ממש"כ לעיל בתשו' (ישנות).

דשבות מכמה טעמים או מדברי מהר"י קורקוס, ורק משום הרחקה יתירא אסרוהו חז"ל, א"כ היכא שאינו אומר לגוי להדיא לעשות עבודה בשבילו, רק שעושה עמו הסכם שעליו להמציא לו כך וכך פירות, ה"ה שמותר, כיון שאינו מפרט חרוש עבוירי וזרע עבוירי וקצור עבוירי.

וקצת באופן אחר י"ל שחוכרין נירין הדרך לחכור שדות והמחכיר קיבל רווחים מפירות הארץ, וכשהמחכיר חרש את הקרקע קיבל עבור טרחתו יותר כורים לשנה, נמצא שכשחרש לטובת עצמו הוא עושה, ולכן מותר. משא"כ הקונה שדה בשעה שקונה אותה אין נפק"מ גדולה אם קונה שדה בורה או שדה חרושה, ואין אדם משלם יותר עבור קניית שדה חרושה. ולפיכך אם אמר הישראל חרוש בה טבאות ואני אקח ממך השדה לאחר השמיטה, מיחזי שהגוי חורש עבור הישראל ולא לצורך עצמו. וא"כ בנידון דידן כשהישראל מזמין פירות, כל העבודות שהעכ"ם עושה הוי לצורך עצמו עבור הרווח, ואינו נראה שעושה לצורך הישראל.

ועוד נראה בהא דיש ראשונים שפוסקים כמ"ד חרוש בה טבאות ולפי"ז כ"ש דא"ש, עיין בפי' הרא"ש [הנדפס בתוס' הרא"ש על הש"ס] שביעית שם כתב וז"ל חוכרין נירין מקבל שדה מן הגוי בכך וכך כורין לשנה ומתנה עמו בשביעית שימצאנה חרושה במוציא שביעית שבשביל עצמו חרשה הגוי כדי שיוסיפו לו בדמי חכירתה ע"כ, ונראה שס"ל שלדינא לא נחלקו ומותר לומר חרוש בה טבות וא"ש. וכן משמע להדיא מדברי רדב"ז על הרמב"ם שם שכ' וז"ל לפיכך אני סובר שמעולם לא עלה על דעת רבינו להתיר אמירה לנכרי לזרוע לו כלאי זרעים בתוך שדהו של ישראל אלא בתוך שדהו של נכרי קאמר שמותר לומר לו הא לך כלאים זרע אותם בשדה שלך א"נ דאמר זרע שדך כלאים ואני אקנה אותם ממך ודמיא להא דאמרינן בירושלמי דשביעית חרוש טבאות דאנא נסיבנא לה מינך בתר שביעית ואין כאן איסור קיום כלאים דהא אין זה שדך וכו', ומשמע

ואם זה מותר, לא גרע המזמין אצל גוי שיזרע בשבילו ומתנה עמו שישלם לו אח"כ שמותר. וזה עוד לפני שחזר המהריט"ץ ממה שהחמיר בתחילה, כל שכן שהדין כן אחר שיצא להקל יותר מזה.

ועוד י"ל לתרץ הסתירה בדברי מהריט"ץ בתשו' החדשות שחזר בו ואסר לתת לגוי חטין לזרוע, דכשנותן חטין דומה לחרוש בה טבאות שמצוהו לעבוד בשדה וכמו שנתבאר לעיל החילוק דנראה כמפורש יותר וגנאי הוא הדבר, אך מ"מ לתת פרה לחרוש, התייר, דזה דומה לחוכרין נירין.

ועכ"פ כל גדולי אר"י הקדמונים הביאו את דברי מהריט"ץ (ישנות) והסכימו עמו. עיין בשו"ת נחפה בכסף יו"ד סי' ד' הנ"ל (ד"ה ומעתה, וביותר בהמשך התשובה), ובמעשה רוקח פ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"ט, ובשו"ת פרי הארץ ח"ג יו"ד סי' ד', ובשו"ת קרית ארבע בסי' י"א (בסוף דברי החכמים השואלים). וכן העתיק החיד"א (ברכי יוסף שירי שיריים בסוף יו"ד סי' של"א) את היתירו של הנחפה בכסף להלכה. עד שאני תמה למה העלים עיני הקורא מכל הפוסקים הללו.

ועוד הובא לפני ספר שו"ת שדה הארץ לא' מגדולי ירושלים מלפנים בסי' כ"ז ושם פסק דאפילו אי שמיטה דאורייתא אם נתגדלו חטין ברשות הגוי ואח"כ קצרו ע"ד ישראל אין בו איסור כלל כיון דאין לישראל חלק בגוף הקרקע א"כ במה תתחייב לשבות בשביעית, וא"כ כשמזמין באופן זה אחר שכבר זרע הגוי נוסף עוד היתר.

דעת ספר שער המים

ומש"כ בקונטרסו שמשו"ת שער המים (סי' ו') משמע לאסור בנידון דידן וציין לדף י"ג ד"ה חזר הדין, באמת לא החליט השער המים לאסור רמז בלשון ציווי, אדרבה הוא כותב אמנם לא מלאני לבי להתיר אמירה לגוי ע"פ ישראל יען פליגי רבוותא אם יש קנין לגוי להפקיע קדושת הארץ וכו'. ושתיים זו שמענו, האחת שלא החליט לאיסור, אדרבה היה נוטה להתיר לולי שלא מלאו לבו להתיר, והשתא

ואשר נלפענ"ד, דמה שאסר בתשו' החדשות היינו שינהג שותפות עם הגוי וכמו שכתב בלשונו "כמנהגם מדי שנה בשנה למחצה לשליש ולרביע", וזה בין להפסד בין לשכר, וכמו שבא בשאלה שם ראובן שהוא שותף עם גוי זה כמה שנים בעבודה וכל שנה נותן ראובן לגוי שותפו שור לחרוש זרע לזרוע והגוי גם כן נותן חלקו שור זרע ובימי הגורן חולקים התבואה ביניהם, וזה אסור לעשות בשביעית שהרי הוא כשותף לגוי, וזה כוונת החכם הנ"ל לאסור השותפות כפי שבא בשאלה. אך בתשו' הישנות לא מיירי בשותפות (ע' בנחפה בכסף ד"ה ומעתה) אלא שנותן לו פרה לחרוש או חטים לזרוע ובשכר זאת יקבל תבואה מן השדה, ואינו שותפות, ומפני כך אינו להפסד כי אם לשכר, ואת זה התייר המהריט"ץ.

ויותר מזה מוכרח הדבר, שהרי בהחדשות אפילו אם נאמר שהמהריט"ץ בחדשות החמיר ממש"כ בישנות, כותב המהריט"ץ זה ימים נשאלתי על דבר זה והשבתי שאסור, וגם מי שיש לו שוורים בשותפות עם הגוי לא התרתי להם, כי אם שימכור לו חלקו מכירה גמורה בהקפה ויאמר לו שיתן לו רבית מפני מעותיו שעכבם בידו עד זמן התבואות כך כורים חטים כמו שיתפשרו ביניהם, נמצא זה הגוי עושה מלאכה בשורו שכבר מכר לו חלקו, והישראל נהנה מהתבואה שלוקח מהגוי כמו שלוקח בכל שנה ושנה, והישראל יחזור ויקנהו מהגוי כבתחלה, כך הוריתי זה ימים וכו'. ואח"כ חזר המהריט"ץ מחומרא זו ומתיר להשאל ולהשכיר בהמתו בשביעית עיין שם.

והנה אף לפי חומרא זה מבואר דאמירה לעכו"ם מותר בתוך שדה העכו"ם, שהרי המהריט"ץ פסק שיוכל למכור הבהמה להגוי על מנת שישלם לו רבית מן התבואה דייקא שיזרע בשנה זו, ולא שישלם לו מעות מזומן או שאר דבר, אלא שמתנה עם הגוי שישלם לו בזמן התבואות דוקא כמו שיתפשרו ביניהם, והישראלי נהנה מהתבואה שלוקח מהגוי "כמו שלוקח בכל שנה ושנה", והגוי כשהוא זרע הוא זרע גם אדעתא דישראל שיצטרך לשלם לישראל משדה זו דייקא כאשר התנו ביניהם,

דעת הכפר שעות דרבנן

ומש"כ עוד בקונטרסו מספר שעות דרבנן. הנה הובא לפני ספר הנ"ל, וזאת מה שראיתי בדבריו. בדרך ע"ט ע"ב ד"ה וקרקע, התיר קרקע של ישראל שעבדו בו גוים ואח"כ אמרו לישראל טול את שלך, דמותרים הפירות. (וזה קולא גדולה). כמו כן הביא שם את היתירו של הכסף משנה בשם מהר"י קורקוס דאמירה לגוי במלאכת הגוי מותר, וכותב בהדיא "אבל אמר ישראל לגוי חסום פרתך ודוש בה תבואתך שהפרה והדישה של גוי לית מאן דחש משום אמירה לגוי", ובהדיא כותב כן לגבי שביעית דמותר לומר לגוי שיעבוד בשדה הגוי אפילו לצורך ישראל, אלא שלא יתן לו הישראל שורו וכיו"ב.

וכל מה שאוסר בספר שער המים (בדף פ' ע"ב ד"ה ובהכי ניחא עד סוף המאמר) הוא כשהישראל שותף בממונו או בגופו בעבודת השדה, ובזאת פליג עם המהריט"ן, וס"ל דאין עודרין עם הגוים מדינא קאמר ולא משום מראית עין, גם ס"ל דאסור לתת זרעים לגוי או להשכיר את שוריו לגוי וליטול עבור זה חלק בתבואת הארץ, דזה נקרא שותף עם הגוי לעבוד את הארץ. וזאת כוונתו שכתב (בדף פ"א ע"א ד"ה ומה שנסתייע) שהישראל מוזהר בשביתת הארץ בשדה הגוי, פירוש כשהישראל עובד עמו בגופו או בממונו. ולכן מה שכתב (שם סוד"ה הנ"ל) אלא שהן בעון כי תקיפה עלינו ולא צייתי לן, בע"כ דלאו מדינא קאמר, דאלת"ה דבריו סתראי נינהו שהרי בהדיא כותב לעיל דמותר לומר לנכרי לעבוד בשדה הגוי בשביל ישראל.

דעת מהר"ם שיק

והנה בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד סי' שכ"ט וש"ל היה לו משא ומתן בזה עם כק"ז הבית שערים צ"ל, והמהר"ם שיק יצא לחדש דלפי דברי המהרש"ל הנ"ל, למ"ד אין קנין, אפי' העכו"ם קנה השדה מישראל ועובד בשביעית נמי הישראל מצווה עליו ע"כ. ובאמת יחיד הוא בזה לבאר דברי הרש"ל גם בשדה עכו"ם. וכק"ז בשו"ת בית שערים יו"ד סי' ת"ו מתחלה רצה לומר שהוא מחלוקת רש"י ותוס' עיי"ש

שכל שאר הפוסקים מתירים גם השער המים לא יעמוד לנגדם, ועוד דמה שלא מלאו לבו להתיר הוא מפני שנחלקו הפוסקים אי יש קנין או אין קנין, וכבר הבאתי דהב"י ס"ל דאע"פ דאין קנין מ"מ כל זמן שהיא ביד הגוי יש קנין, גם יש הסוברים דבזה"ז נקטינן דיש קנין כמבואר לעיל.

ועוד שהשער המים איירי בקרקע המושכר לישראל, וז"ל, ולפ"ז הבא נבא לבאר בנ"ד שזה הקרקע הוא של גוי וישראל שכרו לבית דירה מהגוי ויש שם זה הגינה הקטנה דעיקר הקרקע הוא של הגוי "ובודאי שאין זה הקרקע קאי בשביתת הארץ דגוי אינו מצווה על השביתתה" וכו', ועל כן מותר להניח לגוי שיעשה בו מה שירצה וכו', והשתא דאתית להכי נלפק"ד דאפילו לומר לגוי בשביעית שיעשה מותר כיון דשביעית בזה"ז דרבנן והקרקע אינו שלו אלא של גוי, ואף דהישראל אוכל פירותיה מותר יען אין לו בגוף הקרקע וכו', אמנם לא מלאני לבי להתיר וכו'. הנה מפורש כתב השער המים דקרקע הגוי אינו מצווה כלל אשביתת הארץ, ומה שלא ברירא ליה להתיר אמירה לגוי ואפילו ברמז הוא מפני שהקרקע היה בשכירות לישראל כמבואר, וכן הוא בשאלה, וקרקע הנשכר לישראל פשיטא שצ"ע להתיר. ואדרבה מד' השער המים מבואר דאמירה לעכו"ם בשדה הגוי היה מתיר בשופי, דאפילו בקרקע הגוי הנשכר לישראל רצה להקל, וזה קולא, אלא שלא מלאו לבו להתיר כל כך.

בר מן דין היה אפ"ל דמה שאוסר השער המים אף ברמז הוא מפני שהשווה את אמירה לעכו"ם בשביעית להשוותו כשבת, ולכן התיר רק רמז גמור ולא רמז בלשון ציווי. ולפענ"ד לפי המג"א דלהלן דשביעית קיל משבת, א"כ ה"ה י"ל דאין ראייה לאסור ברמז, והא ראייה שמותר לחכור נירין ושם הוי רמז בלשון ציווי.

(וקצת צ"ע למה המהריט"ן והפרי הארץ והנחפה בכסף כולם לא הביאו את המשנה והירושלמי של חוכרין נירין, חוץ משו"ת שער המים והוא הביא רק את המ"ד דמותר לומר חרוש בה טבות לצדד להיתירא).

לנכרי בשביעית הרבה יותר חמורה מאמירה בשבת, אלא זה לשונו כי בודאי אסור אמירה לכותי בשביעית אפי"ם אם תאמר שמתר בשבת לפי שהשביעית תלה הש"י קדושה בארץ דכתיב שבת שבתון יהי' לארץ והבן, עכ"ל. וכוונתו אפילו נימא דבשבת ליכא איסור אמירה מ"מ איסור אמירה בשביעית אינו תלוי כלל באיסור אמירה של שבת אלא איסור בפני עצמו הוא מקרא דשבת שבתון יהי' לארץ.

והאיר ה' את עיני ומצאתי להדיא דבשביעית הקילו יותר מבשבת וחווה"מ ואביא דבריהם. עיי' במגן אברהם סימן רמ"ד ס"ק ו' דבשביעית הקילו יותר מבשבת לגבי מראית עין, ועיי' בחכמת שלמה למהרש"ק שהביא מנו"ב חאו"ח מהדו"ק סי' י"ב דהטעם משום שהוא איסור קל, שזה בכרת וזה בלאו, והביא עוד מהישועות יעקב שכתב טעם אחר שהקילו בשביעית לפי שנמשכת זמן ארוך מה שאין כן בשבת שאינו אלא יום אחד ואין בו הפסד כל כך כמו בשביעית, (ועיי' בציון ירושלים מבנו של הישועות יעקב הרמ"ז, לירושלמי שביעית דף ו' ע"ב שהסכים להנו"ב).

וכדברי הישועות"י כן כתב בתוס' חדשים שביעית פ"ג מ"א, שהביא דברי המג"א דאע"ג דבשבת חששו למראית עין י"ל דבשביעית הקילו, וכתב ואין להקשות מאי שנא הא שביעית נמי הוי איסור דאורייתא כמו שבת, די"ל כיון דזיבול השדות הוא רק דרבנן כמו שפי' הרמב"ם ריש הל' שביעית הקילו, ועוד דבשביעית איסורו נמשך כל השנה לא רצו להחמיר כ"כ משא"כ שבת הוא רק יום אחד. וסברא זו מפורש בירושלמי ריש מועד קטן שביעית על ידי שזמנו מרובה התירו מועד ע"י שזמנו קצור אסרו, הביאו תו"ט בפ"ק דמו"ק מ"א ד"ה אבל אין, עכ"ל. והצד השווה שביניהם ששביעית קיל משבת.

ועיי' שו"ת בית יצחק (יו"ד סי' ל"ב אות ח') שהקשה על המג"א ארובה שביעית חמורה דהוי איסור דאורייתא משא"כ כאן דאף שיחדשוהו שעובד בשכיר יום הוי רק איסור דרבנן, וכתב דל"ק"מ דמבואר בסוכה (ט"ז ע"ב) דבשבת אף בחצר שא"מ דרבנן כיון דאיסור

אך חזר בו בדמוכר שדהו לנכרי לית בה משום שביתת שדהו והוא עפ"י דברי הרמב"ן במלחמות בשבת דף י"ט דאפי' לב"ש דס"ל שביתת כלים מה"ת מ"מ היינו דוקא בעושה מלאכת ישראל ולא בעושה מלאכת נכרי, וכן הביא מרן הגאון בחת"ס זצוק"ל חאו"ח סימן ס"ב בשם הגאון מהרא"ז זצוק"ל לענין שביתת בהמה דאינו מצווה רק שלא לעשות מלאכת ישראל אבל מלאכת גוי וישראל לא נהנה כלל לא נאסר, והסכים מרן חת"ס שם לדבריו אלא דבמשכיר בהמתו לגוי ועושה בה מלאכה בשבת הוי מלאכתו של ישראל ועובר מן התורה כיון שישראל נהנה מן המלאכה שכן הבחמה עיי"ש, ולפי זה הכי נמי שביתת שדה בשביעית אינו אלא כשהוא מלאכת ישראל כשמשכיר שדהו לגוי ונהנה ממנה שמקבל שכר עבור השמיטה ולא כשהוא מלאכת גוי שאין הישראל נהנה, אבל במכירה לגוי אפי' אין קנין לענין קדושה והוי ישראל בעליו לענין קדושת שביעית מ"מ כיון דאין לישראל בו שום קנין ממנו ואינו מרויח במלאכת גוי שוב אינה מצווה על שביתת שדהו. ולבסוף חזר בו מרן הבית שערס גם מזה, דרקע הגוי אינו מחייב בשביתה כלל ואפילו בשכירות שנהנה הישראל אין הישראל עובר עיי"ש. והמהר"ם שיק אם כי בסי' ש"ל השיבו על כמה דברים, מ"מ לא החזיק דעתו עוד באופן שהקרקע הוא של נכרי.

ועוד דגם לפי הבנת מהר"ם שיק במהרש"ל דגם שדה העכו"ם הוא בכלל זה דמצד שביתת הארץ אסור מדאורייתא לומר לעכו"ם לזרוע לו אפי' בשדה הגוי, א"כ על כרחך דהתוס' ד"ה חסום חולקין על מהרש"ל, כמו שכתב מהר"ם שיק עצמו דמק' התוס' מחרוש בה טבות מוכח דלמדו איסור אמירה לעכו"ם בשביעית מטעם שבות, וא"כ גם למהר"ם שיק הוא תלוי בפלוגתא דרבוותא ואינו מוסכם לכו"ע.

שביעית קילא משבת

ומה שהביא בקונטרסו דהמהרש"ל הנ"ל כותב דאמירה לנכרי בשביעית הרבה יותר חמורה מאמירה בשבת. תיוהא קחזינא דבבב"ש שם לא מצאתי לשון זה דאמירה

או חמשים שנה וקבעו שנת השמיטה בשנה ידועה א"כ כבר לנו בבירור איזו שנת מעשר שני ואיזו שנת מעשר עני, ומ"מ למנהג העולם כיון שמסופקים בזה לכך אין מברכין על הספק ע"כ. ותשובה זו נדפסה לאחר זמן בשו"ת אבקת רוכל (סימן ד'), ושם באבקת רוכל נשמטו בטעות התיבות ומ"מ למנהג העולם וכו', ומ"מ המכוון מובן. וכן מצאתי בספר שער המים בסוף סי' ד', ובספר שאילת דוד בסוף חי' לשיעית (דכ"א ע"ב) שגם מצרף זאת לספק בשעה"ד, וכן בתפארת ישראל על המשניות בסוף פ"י מס' שביעית בהלכתא גבירתא.

זאת תורת העולה

והעולה מדברינו דאמירה לעכו"ם בשדה העכו"ם מותר, חדא דשביעית בזה"ז דרבנן ובמילי דרבנן אין איסור אמירה לעכו"ם בשאר איסורים זולת שויו"ט, ודברי מהרש"ל לשיטתם אמורים רק בשדה ישראל, וכ"ש היוצא לפי הבית שערים דברבנן לא שיך דברי מהרש"ל לאסור החפצא. וכן נתבאר לפי מה דקיי"ל דאמירה לגוי במלאכת הגוי מותר אפילו לצורך ישראל כמ"ש מהר"י קורקוס וכסף משנה ועוד חבל פוסקים שהעתיקו דבריהם, כ"ש בדרבנן, וכן פסקו להדיא מהריט"ץ (ישנות) סי' מ"ז, הנחפה בכסף יו"ד סי' ד', המעשה רוקח פ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"ט, הפרי הארץ ח"ג יו"ד סי' ד', כולם פה אחד כתבו מפורש דמותר, וכן מוכרח ממהריט"ץ בחדשות כמו שנתבאר, ובעוד ספרים כמו שהבאתי לעיל, וזה על אף שכולם ס"ל כמהרש"ל. וכש"כ דיש להקל באמירה לעכו"ם דרבנן לצורך גדול כזה ולצורך רבים וכמו שנקטינן בהל' שבת.

וממ"ש בירושלמי דאסור לומר חרוש בה טבות לא מיבעיא לתוס' דאיירי בשביעית דאורייתא פשיטא דאין ראייה לאסור בזה"ז, ואי נימא דירושלמי איירי אפילו בזה"ז עכצ"ל שהוא משום גנאי וכיו"ב, מה שאין כן בנ"ד, ובפרט שיש פוסקים שמתירים לומר חרוש בה טבות.

שבת איסור סקילה חמיר טפי מעשה, וה"ה מה"ט באיסור שבת אף דרבנן חמור משביעית שהוא דאורייתא ע"ש.

וכן הוא הלשון בגמרא שבת דף ס"ח עמוד א' אי' גדול עונשו של שבת יותר משל שביעית. ועיין בשו"ת מבי"ט ח"ב סימן ס"ד בדברי החכם השואל (ר' אלעזר בן יוחאי ראה עליו בשה"ג להחיד"א) שכתב הכלל העולה מאשר חפשתי ומצאתי כי אין ללמוד שביעית מענין שבת.

ספק בשנת השמיטה

ואע"פ שההיתר מבואר אפשר לצרף עוד סניף שהביאו כמה פוסקים, בהיות שנחלקו הקדמונים ז"ל על שנת השמיטה מתי הוא, וז"ל הטור חו"מ סי' ס"ז ובחשבון שנת שביעית איכא פלוגתא, לר"י היתה בשנת פ"ח ולרש"י בשנת פ"ט והוא עיקר, ובב"י שם כן כתב הרא"ש פ"ק דע"ז (סי' ז') והיום חמישים שנה נפל מחלוקת גדולה בין חכמי ארץ ישראל לחכמי מצרים בדבר זה, ומהרלב"ח בתשו' סי' קמ"ג הסכים להרמב"ם בפ"י מהלכות שמיטה (ה"ו) והסכים דעת ר"י לדעת הרמב"ם וכו' ע"ש, ועיין ד"מ שם ובדרישה באריכות גדולה, ולהלכה הסכמת הפוסקים והמנהג כהרמב"ם, וכ"כ הרמ"א חו"מ שם סוף סעי' א'.

ומיהו אע"פ שהכריעו הפוסקים לנהוג כדעת הרמב"ם, מ"מ מצאנו לכמה פוסקים שצירפו ספק זה לסניף. עי' בתשו' המבי"ט ח"א סי' כ"א, דכיון דשביעית בזה"ז דרבנן ושנות השמיטה מוטל בספק על כן בדבר הדוי ספיקא דדינא הו"ל ספיקא דרבנן ויש לדון בהם לקולא, והעתיקו דבריו המל"מ פ"א מהל' מגילה ה"א, ומהר"י אלגאזי בספרו ארעא דרבנן אות הס' אות ת"ג. גם בברכי יוסף להחיד"א יו"ד סי' של"א ונעתק בגליון השו"ע (לסעיף קל"ז) הביא מתשו' מרן הב"י מכת"י שנשאל על המנהג שאין מברכין פדיון מעשר שני והשיב אפשר דלפי שנהגו לפדותו בכל שנה בספק מעשר שני ספק מעשר עני אעפ"י שאין דעתי נוחה מהמנהג ההוא מפני שכבר עלתה הסכמת כל החכמים ז"ל היום ארבעים

נידון דידן

להדיא במתני' דחוכרין נירין וכמ"ש הרא"ש שם על הגליון.

ובאמת לפי"ד מעכ"ת היה לו לאסור לא רק כשמזמינים אלא אף סתמא לקנות מהגוים כדאי' שבת (קכ"ב עמוד א') נר הדלוק במסיבה, אם רוב נכרים מותר להשתמש לאורה אם רוב ישראל אסור. ובשבעים השנים האחרונות ואולי גם לפני"ז היו באר"י רוב ישראל, וא"כ איך קנו כלל מן הגוים.

ובסיום התשובה הגיעני ספר חדש אמרי יעקב מהרב הגאון וכו' מוה"ר יעקב מאיר שטערן שליט"א מו"צ בביד"צ של הגר"ש וואזנר שליט"א ובסימן ח' סעי' ח' בבאורים העלה גם הוא להתיר להזמין תבואה משדות העכו"ם בשמיטה.

ואכלו אבינו עמך

ומעכ"ת בקו' סגר הדלת לתושבי ארץ ישראל לאכול וליהנות מפירות וירקות דא"י בשנת השמיטה, ולפענ"ד לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי שיהיו עיני ישראל טפלא ונשייא תלויות להביא ממרחק לחמם, וזה אחריות עצומה שחיי נפש ממש תלויים בזה, והוא גזירה שאין הציבור יכולין לעמוד בה, וגם עי"ז היוקר יאמיר ובזמנינו בין כך עול הפרנסה כבד מאוד, ובפרט בימים סוערים כאלו מי יודע אם לא יהיה זמן שיהיה קשיים בהכנסת פירות לאר"י כפי הצורך להחיות עם רב, ועוד יש בזה מה שאין להאריך בפרטי הדברים, ועיקר המצוה של שנת השמיטה להפקיר את כל הראוי למאכל, ואכלו אבינו עמך, ועתה נהפוך הוא, וודאי שאי אפשר לאסור דבר כזה על הכלל כי אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך וכשמש בצהרים, וכל שאינו בכלל זה יש לחזור על כל הצדדים להקל, וביותר במידי דאכילה כי על הלחם יחיה האדם, וכמה דברים התיירו מפני חיי נפש. ועאכ"ו שהפוסקים כבר התיירו בכגון דא כאשר ביארתי.

ולכן צריך אני לעשות לי רב על מה שראיתי בהקו"ק ששלח לי וז"ל, והנה מחמת צוק

ואחרי כל האמור בנידון דידן אפילו אם מזמינים אצל העכו"ם כמויות גדולות של תבואה שיזרעו בשדותיהם בשנה הבאה, ואפילו ידענו שיוסיף לזרוע בשדהו יותר ממה שרגיל לזרוע בשנים אחרות הדבר פשוט שמותר. וכשהסוחרים יאמרו לגוים לזרוע בשביל עצמם ואנו ניקח ממכם כש"כ דליכא איסור, כההיא דסי' ש"ז סעי' ג'. ואפילו מזמינים, מפורש להיתר בפי הפוסקים חכמי ארץ ישראל הקדמונים הנזכרים לעיל דאמירה לעכו"ם בשדה העכו"ם מותר ואפילו לצורך ישראל, וכל שכן בזה"ז. וכ"ש בנ"ד שהעממין זורעים מדי שנה בשנה, וזהו פרנסתם, שמותר להמשיך ולהזמין מן העכו"ם כמו שעשו בשנות השמיטות שעברו.

וגדולה מזו התייר המהריט"ץ אפילו באופן שהישראל נותן להעכו"ם שוורים לחרוש וחיטים לזרוע ובשכר זאת יקבל הוא חלק מן השדה, ויש לישראל חלק בעצם יבול השדה, ועוד שהוא נותן לו כלי העבודה שוורים לחרוש וחיטים לזרוע, כל שכן כאן שאין אנו מקבלין חלק כלל כי אם בכסף מלא יתננו לנו, וגם אין אנו נותנין להם כלי העבודה על דעת שיתנו לנו בחנם מתבואות השדה ואין לנו שום חלק ונחלה בעבודתם ובתבואתם. וגם בתשובות חדשות התייר המהריט"ץ למכור לעכו"ם כלי המחרישה אדעתא דהכי שישלם לו מהיוצא מן השדה, וגדולי הפוסקים הסכימו עם המהריט"ץ.

קל וחומר אם באנו לצרף שי' הרז"ה שהביא הרמ"א דאין שמיטה נוהגת כלל בזה"ז, והרמ"א כתב שנהגו לסמוך על זה, וכן דעת המאירי בס' מגן אבות סי' ט"ו והאריך בזה, גם נוכל לצרף לסניף הספק מתי שנת השמיטה וכמ"ש כמה אחרונים.

ואין צריך לומר אם העכו"ם מרבה לזרוע מדעת עצמו בשנת השמיטה מפני שיודע שישראלים יקנו אצליהם, שאז ליתא בשאלה כלל, אף אם ירבו בני' כחול הים בע"ה ויזרעו הגוים רק אדעתא דישאל. שדין זה מפורש

וביותר על נפש עמלה ותלו ביה טפלא ואינו רוצה להטיל עולו על הבריות שזכותו גדול מאד וממונו ממש כממון הקדש שאסור לאבדו" עכ"ל. וכ"ש כאן שהמצוה היתה ואכלו אבינו עמך שמצפים שיופקרו פירות ישראל ויוזלו פירות המותרים, ויאכלו עניים וישבעו בחנם בחמלת ה' עלינו.

ומ"ש בבשמים ראש, עני, לאו דוקא אלא בכל ישראל נמי מצינו בחולין מ"ט ע"ב ההוא נקב דסתמה חלב טמא דאתא לקמיה דרבא אמר רבא למאי ניחוש לה חדא דהא אמר רב ששת חלב טמא נמי סותם ועוד התורה חסה על ממונם של ישראל, א"ל רב פפא לרבא רב ואיסורא דאורייתא ואת אמרת התורה חסה על ממונם של ישראל, ועיין רש"י דבשל תורה הלך אחר המחמיר (ע"ז ד' ע"א), משמע דבאיסורא דרבנן יש לנו להורות להקל משום התורה חסה על ממונם של ישראל והכי הלכתא, ועיין עוד חולין ע"ז ע"א בהנהו גידין רכיין ואמר רבה התורה חסה על ממונם של ישראל א"ל רב פפא לרבה ר"ש בן לקיש ואיסורא דאורייתא וכו', והמחמיר עושה שלא כתורה שחסה והוא אינו חס על ממונם של ישראל. ותנן במשנה (בכורות כ"ח ע"ב) הלכה חמורך טרפון שהוצאת ממון שלא כדין.

ובכלל לייקר את השער הוא דבר חמור, כי מה שדנו בגמ' בדבר התורה חסה על ממונם של ישראל היה בענינים פרטיים, אבל בנידון כדין לייקר את השער הכללי ובפרט בכל מידי דאכילה הוא דבר חמור מאוד, ועי' ב"מ דף צ' ע"ב מפקיעי שערים, ושם צ"א ע"א וגיטין נ"ז ע"א, והגם שאין כוונתם חלילה לייקר את השער, מ"מ הפקעת השער בכל אופן היא דבר חמור, וכמה אחרונים גזרו שלא לקנות דגים לצורך שבת כשהם ביוקר, עי' מג"א סי' רמ"ב סק"א. ועי' רמב"ם פ"א מהל' סנהדרין ה"א מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים וכו' שוטרים אלו בעלי מקל ורצועה והם עומדים לפני הדיינים המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים וכו', וכן בפ"ח מהל' גניבה ה"כ חייבין בית דין להעמיד

העתים קשה מאד לעשות השגחה ושמירה מעולה בשדות נכרים, וכמו כן לעשות הסכמים עם נכרים שיעבדו בשדותיהם בשביעית יש בזה איסור או משום אמירה לעכו"ם או משום איסור שביתת הארץ וכו', אשר על כן מצוה גדולה על כל הרבנים החשובים העוסקים במלאכת הקודש להמציא לקהל היראים והחרדים לדבר ה' מאכלים כשרים בתכלית ההידור לעשות מאמצים להביא ירקות מחו"ל אשר "כפי הנשמע דבר זה בגדר האפשרי", עכ"ל. ומה שכתבו והנה מחמת צוק העתים קשה מאוד לעשות השגחה וכו', הנה כ"ש שקשה וטרחה יתירה היא להוביל תבואה ממדינות אחרות, הקרובות והרחוקות, ותחת לעשות מאמצים להביא ירקות מחו"ל טוב לעשות מאמצים לעשות השגחה ושמירה מעולה. גם מה שכתבו שכפי הנשמע הוא בגדר האפשרי, בתחלה צריכים לברר אם השמועה נכונה בכלל.

ולפענ"ד לא ראיתי ההידור הגדול לעשות מאמצים להביא ירקות מחו"ל ולהטריח על הציבור יותר מדאי. וההידור הוא דבר גדול ומדת חסידות כשהוא מחמיר על עצמו אבל להחמיר על אחרים אין זה הידור, ואדרבה קדש עצמך במותר לך אבל קדש אחרים לא נאמר ועיין רש"י נדה דף י"ב עמוד ב' ד"ה דלמא אינהו מחמירי אנפשייהו. ועל כן לפענ"ד לא היה נכון להודיע חומרא זו בשער בת רבים, זולת אם היה האיסור מוכרח, לא כשיש בו משום צירוף חומרות וסברות, שבכגון זה קבלנו שיש לחזור על כל צדדים להקל, כש"כ שכבר מלפני מאות שנה פסקו להתיר כאשר ביארתי.

וגם כשנגזור לקנות רק מחו"ל הרי יתייקר השער, ונוסף גם הוא על היקרות שכבר שורר, וכבר הבאתי מה שכתב בשו"ת בשמים ראש סי' קט"ז לאחד שפסק למשפחת עניים שלשו מצות לפסח במים שנתברר שלא היו מים שלנו ואסר עליהם, וכתב שם וז"ל "אבל הוי זהיר לעתיד שלא להחמיר יותר מדאי על עניים ואביונים שהתורה חסה על ממונם של ישראל

ישראל וילכו וישתקעו שם, הנה מבואר דחז"ל חששו שמפני שתכבד מצות שביעית ילכו לחו"ל וישתקעו שם, ועי' בפרק המוכר את הספינה דף צ"א ע"א אין יוצאין מארץ לחו"ל אא"כ עמדו סאתים בסלע א"ר שמעון אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח אבל בזמן שמוצא ליקח אפי' עמדה סאה בסלע לא יצא וכן היה ר"ש בן יוחאי ואמר אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו ומפני מה נענשו מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ שנאמר ותהם כל העיר עליהן ע"כ, הרי כי מפני היוקר מותר לצאת לחו"ל כשאינו מוצא ליקח, ואפילו אם מוצא ליקח אכתי יש לחשוש שעכ"ז ילכו להשתקע באר"י כמו שעשו גדולי הדור אלימלך ובניו, וכל זה צריך להכניס לחשבון כשבאים לאסור כל פירות אר"י ולסמוך רק על יבול חו"ל.

עוד יש לעורר שאם באנו לגזור שלא יקנו מגויים בא"י, תכבד מצות השמיטה על בני"י ויבואו הרבה להתיר לעצמם לקנות פירות משדות בני"י באר"י שנמכרו לגוים עפ"י היתרים שאין הרצון לסמוך עליהם, ונמצא חומרו קולו. ובלא"ה בשנת השמיטה באר"י יש מחסור בפירות וירקות והבו דלא לוסף עליה.

ובהיותי בזה ראיתי שיש שיצאו לעורר שמא השדות לא שייכים לעכו"ם אלא לישראל. ובדבר זה כבר האריך בשו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ק"ג בהלכה למעשה ע"פ בירור המציאות דרוב השדות באר"י השייכים לגויים אינם מוכרמים מיהודים אלא בבעלותם הפרטי, ויאכלו ענוים וישבעו כמו שנהגו עשרות בשנים לפני רבותינו הגו"צ הבר"צ שלפנינו זלה"ה ע"כ.

ובזה הנני בברכה שיזכה ללמוד תורה לשמה ולהגדיל תורה ולהאדירה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

שוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך וכו' ופוסקין את השערים, וכל מי שמפקיע את השער ומוכר ביוקר מכין אותו וכופין אותו ומוכר כשער השוק. וכ"ה בשו"ע סי' רל"א סעי' כ'. א"כ מחובת השופטים וראשי העם לעשות הכל לתיקון השערים. והיה יותר טוב להודיע להסוחרים לסכם באופן היותר טוב את הקנייה מהגוים, וגם להשתדל להוריד את השער.

ועוד בירושלמי דתענית פ"ג ה"א אי' כשם שמתריעין עליהן בשאר ימי שבוע כך מתריעין עליהן בשביעית מפני פרנסת אחרים, מהו מפני פרנסת אחרים חברי"א אמרי מפני פרנסת גוים רבי זעורא אמר מפני פרנסת חשודים, ומפרש הירושלמי דרבי זעורה אתאי כרבי דחד ספר הוה חשיד על פירות שמיטתא איתוהו לרבי אמר לון ומה יעביד עליבא ובגין חייו הוא עבד, פי' שהיה מרחם על הספר ואמר מה יעשה האביון על זה שכדי חייו הוא עושה ע"ש, ועוד קאמר התם דרבי רצה לבטל לגמרי שביעית בזה"ז מפני צורך העניים, וגם רפב"י שנחלק עליו הוא שלא לעקר מצות שביעית דתקנו רבנן, וגם שאין לנו להתפלל לצורך החשודים, אבל מה שמבואר שיש חובה להקל כל כמה שאפשר בשביעית ולרחם על העניים בזה כו"ע מודה, וע"ע תענית י"ט ע"ב. ואשר על כן חלילה לעשות חומרות בשביעית מה שאינו הכרח. וגם מצד הגויים יש לעורר מירושלמי הזה ובפני משה שכשאין הגשמים יורדים תתייקר השער, ובפני שדה יהושע כתב כי בשלומם יהיה לנו דאם לא כן יבואו עלינו ויבוזו זרים יגיענו. נמצא שיש להתפלל על תבואות הגוים שלא יתייקר השער, ושלא יעשו לנו רעה ח"ו.

ובישיבתי מתבונן נלפענ"ד דבר חדש דהרמב"ם בפ"ד מהל' שמיטה ויובל הל' כ"ז כתב סוריא אע"פ שאין שביעית נוהגת בה מן התורה גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כארץ ישראל כדי שלא יניחו ארץ

